

การยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา

The Dissolution of Political Parties by the Constitutional Court by the Majority Vote

¹วรยุทธ วุฒิงาม, บุญมาก กันหาสาย และ รัฐชฎา ฤาแรง

¹Worayout Wuttigarm, Bounmark Kunharsai and Radchada Lurang

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: tapdow_2012@gmail.com

Received January 16, 2021; Revised April 14, 2021; Accepted May 10, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษาฎีกา งานวิจัย กฎหมายของประเทศไทยและของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและมติเสียงข้างมากธรรมดาของศาลรัฐธรรมนูญ 2) ศึกษาปัญหาของการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เกณฑ์เลือกผู้ที่มีประสบการณ์และมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายเลือกตั้งและกฎหมายนักการเมือง ดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญ 3 ท่าน คณะกรรมการการเลือกตั้ง 3 ท่าน นักการเมือง 3 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า 1. การกำเนิดของพรรคการเมืองเกิดจากทฤษฎีสำคัญ คือ ทฤษฎีสถาบันและทฤษฎีประวัติศาสตร์และสถานการณ์ การตัดสินใจวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญนั้น มาจากแนวคิดหลักการเสียงข้างมาก ส่วนมติในการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญใช้มติเสียงข้างมากเด็ดขาด

2. การยุบพรรคการเมืองของประเทศไทยมีปัญหาที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) มีเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่มากเกินไปและเป็นเหตุที่ไม่ร้ายแรง และ 2) ศาลรัฐธรรมนูญใช้เพียงมติเสียงข้างมากธรรมดาสั่งยุบพรรคการเมืองได้

3. ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า ควรแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาตรา 91 และการสิ้นสภาพพรรคการเมือง มาตรา 92 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นเหตุไม่ร้ายแรง และมีมากเกินไป ดังนั้น ควรมีการแก้ไข มาตรา 92 ให้คงไว้เฉพาะ (1) – (2) และยกเลิก (3) – (13) ในส่วนของมติในการยุบพรรคการเมืองตามที่ใช้เสียงข้างมากธรรมดา ควรแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปี 2560

มาตรา 211 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากเด็ดขาด เพื่อให้การยุบพรรคการเมืองกระทำ
ได้ยากขึ้น

คำสำคัญ: การยุบพรรคการเมือง; ศาลรัฐธรรมนูญ; มติเสียงข้างมากธรรมดา

Abstract

The purposes of this study were as follows: 1) to study the concept, theories, the Supreme Court, research the laws of Thailand and foreign countries on the causes of dissolution of political parties and ordinary majority resolutions of the Constitutional Court; 2) study the problems of dissolution of political parties by the Constitutional Court according to the resolutions Common majority; and 3) to suggest guidance on how to amend the law to be more appropriate. This study was a qualitative research method by studying documents from the law academic textbooks, research, the judgment of the Supreme Court Information from websites, and an in-depth interview method by using the criteria for selecting those who have experience and expertise in constitutional law Election Law and Politician Law as follows: 1) Three experts in constitutional law, 2) Three electoral committee, and 3) Three politicians. From research, it was found that:

1. The birth of political parties was due to important theories, namely institutional theories, and historical and situational theories. The judgment of the constitutional judge Derived from the concept of the majority principle for the resolution of the dissolution of political parties of the Constitutional Court, the majority vote is decided.

2. The dissolution of political parties in Thailand had two major problems: 1) there were excessive and non-serious reasons for the dissolution of political parties, and 2) the Constitutional Court can use only common majority vote to dissolve political parties.

3. The researcher, therefore, recommends that Section 91 of the Political Party Act and Section 92 of the political party's termination should be amended. Which is not a serious cause and there are too many Therefore, Section 92 should be amended to retain only (1) – (2) and repeal (3) – (13). As for the resolution of dissolution of political parties as to the majority vote, the Constitution of the 2017 Constitution, Section 211 should be amended. The decision of the Constitutional Court is decided by a majority vote. In order to make the dissolution of political parties more difficult.

Keywords: The Dissolution of Political Parties; Constitutional Court; Ordinary Majority Votes

บทนำ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยทางตรง แต่เดิมพรรคการเมืองไม่ใช่เรื่องจำเป็น แต่เมื่อสังคมสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเมือง เพราะผู้แทนอิสระนั้นมีความคิดเห็นต่างๆ ได้หลากหลายกันออกไป การรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองโดยยอมทิ้งความเห็นเล็กน้อยที่ไม่ตรงกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันที่สำคัญกว่าจะช่วยลดความสับสนในการเลือกผู้แทนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้มีตัวเลือกที่น้อยลงและชัดเจนมากยิ่งขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2561) อีกทั้งพรรคการเมืองยังเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างประชาชนให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรอบด้าน โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินการทางการเมือง (พัฒนาเรื่องใจดี, 2553)

พรรคการเมืองมีหน้าที่หลัก คือ เป็นตัวกลางเชื่อมความต้องการและบทบาทของประชาชนกับรัฐบาล และเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมือง เป็นกลไกสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ในรัฐสภาให้เกิดประสิทธิภาพ เพราะนโยบายของพรรคการเมืองจะถูกกำหนดขึ้นมาจากปัญหาความต้องการของประชาชน (ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2550) มุ่งเน้นให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง และสามารถเสริมสร้างให้การเมืองมีความมั่นคง และมีเสถียรภาพ รวมทั้งสามารถสร้างคุณภาพของอำนาจทางการเมืองให้เกิดขึ้นในรัฐสภา (ชรินทร์ สันประเสริฐ, 2554) การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย พบว่า นับตั้งแต่มีการก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการตัดสินยุบพรรคการเมืองไปแล้วถึง 110 พรรคการเมือง (ไทยพับลิก้า, 2563) ทำให้พรรคการเมืองในประเทศไทยขาดเสถียรภาพและการพัฒนาเป็นสถาบันการเมืองที่มั่นคงเหมือนพรรคการเมืองของต่างประเทศ เช่น พรรครีพับลิกันและเดโมแครต ของสหรัฐอเมริกา ที่ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1792 ถือเป็นพรรคการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในโลกที่อยู่ยาวมาจนถึงปัจจุบัน

ประเทศไทยมีการกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ ดังนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 การสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง ตามมาตรา 91 ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง ตามมาตรา 92 และ มีการคว่ำพรรคการเมือง ตามหมวด 9 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 132 วรรคสาม หัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรครู้เห็นหรือไม่ได้ยับยั้งผู้สมัครที่ทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริต มาตรา 158 วรรคสอง และมาตรา 75 กรณีเรียกหรือรับทรัพย์สินเพื่อลงสมัครหรือส่งผู้สมัคร หรือไม่ลงสมัครหรือไม่ส่งผู้สมัครเพื่อให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ ซึ่งความผิดตามกฎหมายการเลือกตั้งนี้ แม้เป็นความผิดต่อส่วนตัว แต่หัวหน้าพรรคหรือคณะกรรมการไม่ได้ยับยั้งการกระทำความผิด ศาลรัฐธรรมนูญก็สามารถสั่งยุบพรรคได้ จากเหตุการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายดังกล่าว มีปัญหาว่าเป็นการกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่มากเกินไป โดยบางเหตุก็ไม่มีร้ายแรงเป็นเพียงความผิดเล็กน้อย หรือเป็นเหตุทางเทคนิค หรือเป็นเหตุที่ไม่ปฏิบัติตามกำหนดระยะเวลา ก็สามารถถูกตัดสินยุบพรรคการเมืองได้ กรณีนี้หากเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เช่น

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศสแล้วจะเห็นได้ว่า เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองได้นั้นต้องเป็นเรื่องร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาล หรือกระทบกระเทือนต่อระบอบการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยเท่านั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 211 วรรคสอง กำหนดว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่รัฐธรรมนูญจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” หมายความว่า หากประชาชนหรือผู้ทราบการกระทำความผิดของพรรคการเมือง มายื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ยุบพรรคการเมือง ในการวินิจฉัยลงมติว่าจะยุบพรรคการเมืองหรือไม่นั้น มีเพียงมติเสียงข้างมากธรรมดา คือ 4 ต่อ 3 ก็สามารถตัดสินให้ยุบพรรคการเมืองได้ ซึ่งต่างจากมติการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศที่ต้องใช้มติพิเศษเท่านั้นถึงจะยุบพรรคการเมืองได้

จากปัญหาดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และศึกษากฎหมายของต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยในเรื่องของการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์ต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการตัดสินยุบพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและมติเสียงข้างมากธรรมดาของประเทศไทย ของต่างประเทศ แนวคำพิพากษาศาล มาตรการทางกฎหมาย และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อศึกษาปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเกี่ยวเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดาของประเทศไทย
3. เพื่อเสนอแนะมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดาของต่างประเทศที่มีความเหมาะสม มาปรับใช้กับกฎหมายไทย

การทบทวนวรรณกรรม

1. ความหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง

1.1 พรรคการเมือง หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมกันจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง โดยได้รับการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองของประชาชนตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมุ่งที่จะส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่นอย่างต่อเนื่อง

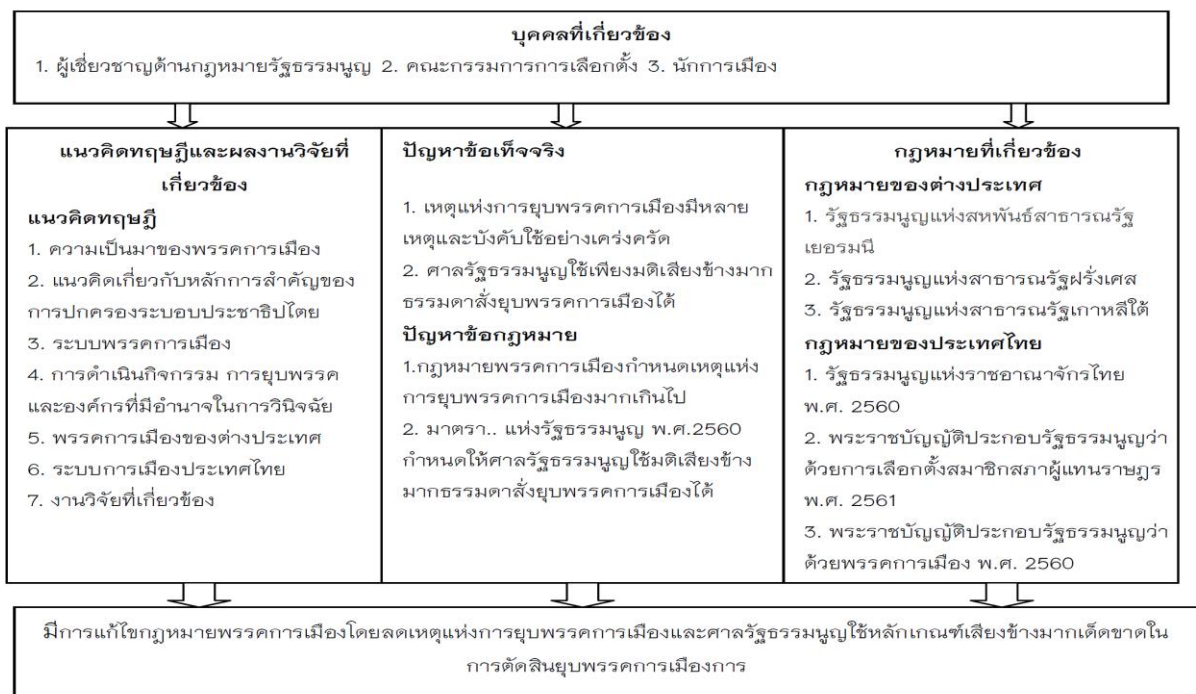
1.2 ศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง องค์การสูงสุดที่มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่า บทกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือการกระทำใดๆ ทั้งของรัฐและของบุคคล ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

รวมทั้ง อำนาจการวินิจฉัยชี้ขาดว่า ร่างรัฐธรรมนูญหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือร่างข้อบังคับการประชุมสภา มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญเป็นทั้งองค์กระอิสระตามรัฐธรรมนูญ และเป็นทั้งศาลที่จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีหรือดำเนินการต่างๆ ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

1.3 เสียงข้างมากธรรมดา หมายถึง การได้คะแนนเสียงมากกว่าผู้อื่นแต่อาจไม่เกินกึ่งหนึ่งก็ได้

1.4 เสียงข้างมากเด็ดขาด หมายถึง การได้คะแนนเสียงมากกว่าผู้อื่นแต่อาจเกินกว่ากึ่งหนึ่งหรือได้คะแนน 2 ใน 3 ของคะแนนเสียงทั้งหมด

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเอกสารจากตัวบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย สถิติ ข้อมูลจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ตทั้งของประเทศไทยและของต่างประเทศเกี่ยวกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองโตศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ นักวิชาการด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญ 3 คน คณะกรรมการการเลือกตั้ง 3 คน และนักการเมือง 3 คน รวม 9 คน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักเกณฑ์ มาตรการทางกฎหมาย เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมือง และการลงมติเสียงข้างมากธรรมดาของศาลรัฐธรรมนูญ แล้วนำมาตั้งคำถาม

ขั้นที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ความเห็นเกี่ยวกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง และการลงมติเสียงข้างมากธรรมดาของศาลรัฐธรรมนูญ

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี รวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย จากนั้นทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ขั้นที่ 4 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง และการลงมติเสียงข้างมากธรรมดาของศาลรัฐธรรมนูญ โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสรุปผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการยุบพรรคการเมืองจะใช้เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ตัดสิน ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการใด ๆ ที่เห็นแก่ผลประโยชน์ของกลุ่มพวกพ้องตน แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยฝ่ายเสียงข้างน้อย จะต้องได้รับความคุ้มครอง ขณะที่ต้องยอมรับฟังจากเสียงส่วนใหญ่ไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคม (ศุภพรรัตน์ สุขพุ่ม, 2559) ส่วนเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศจะมีอยู่ 2 เหตุหลักๆ ที่เป็นเหตุร้ายแรง คือ ทำลายระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย และเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของรัฐ ในส่วนของการตัดสินชี้ขาดการยุบพรรคการเมืองตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้มีอำนาจจะชี้มติเสียงข้างมากเด็ดขาดในการตัดสินยุบพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นับตั้งแต่มีศาลรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2562) มีพรรคการเมืองสิ้นสภาพและถูกยุบพรรคโดยคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญแล้วกว่า 110 พรรค (ไทยพับลิก้า, 2563) ซึ่งสรุปปัญหาได้ดังนี้

1) เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองมากเกินไป

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ได้กำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองเป็น 3 เหตุหลักคือ

(1) การสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองตามมาตรา 91 มีการบัญญัติการสิ้นสภาพพรรคการเมืองที่กว้างขวางมากเกินไป และปฏิบัติได้ยาก เช่น การกำหนดให้มีผู้ร่วมก่อตั้งพรรค 500 คน และต้องมีทุนประเดิมพรรคถึง 1,000,000 บาท และหลังจากภายหลังจากจดทะเบียนพรรคการเมืองได้แล้วยังต้องรักษามีจำนวนสมาชิกให้เหลือถึง 5,000 คน ซึ่งเป็นการยากที่พรรคเล็ก ๆ จะทำได้ จึงทำให้พรรคการเมืองในประเทศไทยส่วนมากต้องยุบพรรคตามเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 91 นี้ ดังจะเห็นได้จากในช่วงปี 2561-2562 ที่มีการยุบพรรคการเมือง 29 พรรค และมี

การยุบพรรคเพราะสิ้นสภาพพรรคการเมืองตามมาตรา 91 ถึง 28 พรรค การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 91 นี้ถือเป็นเหตุไม่ร้ายแรงเท่ากับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 ซึ่งเมื่อเทียบกับต่างประเทศแล้วมิได้ระบุเหตุเหล่านี้ให้ร้ายแรงถึงกับจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมือง เช่น กรณีการไม่แจ้งหรือจัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง แต่ตามกฎหมายไทยกลับบัญญัติให้เป็นเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเท่ากับว่าเหตุในการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทย เมื่อชั่งน้ำหนักความร้ายแรงกับผลถึงขนาดให้เป็นการยุบพรรค ซึ่งเป็นการทำลายเจตจำนงของประชาชนผู้สนับสนุนพรรคการเมือง อาจยังมิได้มีความเหมาะสมหรือได้สัดส่วนและสอดคล้องกับเหตุในการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศ (ปริญญา เทวานฤมิตรสกุล, 2558)

2) เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองได้ ดังนี้ (1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (3) กระทำการฝ่าฝืนมาตรา 20 วรรคสอง มาตรา 28 มาตรา 30 มาตรา 36 มาตรา 44 มาตรา 45 มาตรา 46 มาตรา 72 หรือมาตรา 74 (4) มีเหตุอันจะต้องยุบพรรคการเมืองตามที่มีกฎหมายกำหนด

ในปี พ.ศ.2562 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักษาชาติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 92 วรรคหนึ่ง (2) และวรรคสอง เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคของ ซึ่งเป็นการวินิจฉัยยุบพรรคเพราะกระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เหตุของการยุบพรรคการเมืองตาม (1)-(2) และจากการศึกษาของกฎหมายของต่างประเทศที่มีการยุบพรรคตามกฎหมายเลือกตั้งคือ ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐฝรั่งเศส และสาธารณรัฐเกาหลีได้มีได้กำหนดว่าการกระทำผิดของกรรมการพรรคคนหนึ่งให้ถือว่าเป็นความผิดของกรรมการพรรคทุกคน แต่ให้หลักความผิดต่อส่วนตัว ดังนั้นเมื่อกรรมการพรรคคนใดคนหนึ่งกระทำผิดถ้ากรรมการพรรคคนอื่นพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำนั้นด้วยก็จะไม่โดนตัดสิทธิในการเลือกตั้ง

2) ศาลรัฐธรรมนูญใช้เพียงมติเสียงข้างมากธรรมดาสั่งยุบพรรคการเมืองได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 213 บัญญัติให้บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องแล้ว ตามมาตรา 211 ก็ตั้งองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและวินิจฉัยคำร้อง โดยประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าเจ็ดท่าน โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เมื่อพิจารณาจากมาตรา 211

แล้วเท่ากับว่าเพียงแต่อาศัยเสียงข้างมากธรรมดาพรรคการเมืองก็สามารถยุบได้แล้ว เช่น องค์คณะเจ็ดคน ตุลาการรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากสี่คนมีมติให้ยุบพรรคการเมือง พรรคการเมืองนั้นก็ถูกยุบได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้ย่อมมีผลกระทบต่อการพัฒนาพรรคการเมืองของประเทศไทยให้เป็นสถาบันการเมืองที่เข้มแข็ง ดังเช่นสถาบันการเมืองของต่างประเทศ ที่ได้กำหนดมติยุบพรรคการเมืองไว้เป็น “เสียงข้างมากเด็ดขาด” (Absolute majority) (โกเมศ ขวัญเมือง, 2555) จึงทำให้การยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศทำได้ยากกว่าการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย ดังนั้น เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับการลงมติของตุลาการรัฐธรรมนูญประเทศต่าง ๆ จึงควรมีการแก้ไขมาตรา 211 จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เป็นเสียงข้างมากเด็ดขาดเพื่อความยุติธรรมในการสั่งยุบพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการศึกษากฎหมายของต่างประเทศ โดยเริ่มจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองมีสองเหตุ คือ การกระทำของพรรคการเมืองที่ทำลายหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย หรือทำลายหลักการดำรงอยู่ของ “หลักสหพันธรัฐ” สาธารณรัฐฝรั่งเศส เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง คือ การดำเนินการของพรรคมีวัตถุประสงค์ในการบั่นทอนหรือทำลายรูปแบบหรือบูรณภาพแห่งดินแดนของสาธารณรัฐฝรั่งเศส หรือมีการรวมตัวกันที่ขัดต่อรูปแบบการปกครองของประเทศหรือจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และสาธารณรัฐเกาหลีใต้ มีเหตุแห่งการยุบพรรค คือ พรรคการเมืองมีอุดมการณ์วัตถุประสงค์ หรือกิจกรรมของพรรคการเมืองเป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ด้านมติในการยุบพรรคการเมืองของตุลาการรัฐธรรมนูญในต่างประเทศใช้มติเสียงข้างมากเด็ดขาด และมติเสียงข้างมากพิเศษ แต่ในประเทศไทยใช้มติเสียงข้างมากธรรมดาจึงทำให้มีการยุบพรรคการเมืองได้ง่ายกว่าพรรคการเมืองของต่างประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การตัดสินใจวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญนั้น มาจากแนวคิดหลักการเสียงข้างมาก คือการตัดสินใจใด ๆ ของกลุ่มหรือคณะบุคคล หลังจากที่ได้มีการปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพอสมควรแล้ว ก็ให้ตัดสินเป็นขอยุติโดยถือเสียงข้างมากเป็นเสียงชี้ขาด เพื่อให้สามารถดำเนินการเป็นรูปธรรมต่อไปได้ ในส่วนของกฎหมายต่างประเทศพบว่า มีการกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองที่เป็นกรณีร้ายแรง คือ ต้องเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการทำลายหรือขัดขวางระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของประเทศชาติเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การยุบพรรคการเมืองนั้นถือว่าการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นกฎหมายของต่างประเทศจึงกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในกรณีร้ายแรงเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การยุบพรรคการเมืองโดยองค์การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ของปริญญา เทวานฤมิตรกุล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัญหาการยุบพรรคการเมืองของประเทศไทย อันเป็นอุปสรรคต่อความมั่นคงของสถาบันการเมืองมีอยู่ 2 ประการคือ

1. เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองมากเกินไป ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น มีการกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ซึ่งเรียกโดยย่อว่ากฎหมายพรรคการเมืองและกฎหมายเลือกตั้ง โดยในกฎหมายพรรคการเมืองได้กำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ 3 เหตุคือ การสิ้นสภาพพรรคการเมืองตาม มาตรา 91 การถูกศาลสั่งให้ยุบพรรคการเมืองตาม มาตรา 92 และการคว่ำรวบพรรคการเมืองตามหมวดที่ 9 จากการวิเคราะห์เหตุแห่งการสิ้นสภาพพรรคการเมืองตามมาตรา 91 พบว่า เป็นเหตุไม่ร้ายแรง ไม่ว่าจะเป็นการที่มีสมาชิกไม่ครบ 5,000 คนในหนึ่งปี มีสาขาไม่ครบ 4 ภาค หรือการไม่ส่งรายงานของพรรคตามกำหนดเวลา ซึ่งในต่างประเทศไม่มีการยุบพรรคการเมืองตามเหตุที่บัญญัติไว้ในมาตรา 91 สำหรับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 92 ถือเป็นเหตุร้ายแรงที่คล้ายคลึงกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศ แต่ใน มาตรา 92 พรรคสองมิได้กำหนดระยะเวลาในการตัดสินใจเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคไว้ ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจวินิจฉัยตัดสินคดีเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบพรรคนานเท่าใดก็ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับต่างประเทศที่กำหนดไว้ 5 ปี ในกฎหมายเลือกตั้งมีประเด็นที่ มาตรา 138 วรรคสาม ซึ่งยกมาจาก มาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และยังคงหลักการเดิมไว้คือ ถ้าหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีส่วนรู้เห็นหรือไม่ได้ยับยั้ง กรณีที่มีผู้สมัครทำให้การเลือกตั้งนั้นไม่เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม คณะกรรมการการเลือกตั้งจะดำเนินการเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมืองนั้น และกรรมการบริหารพรรคจะถูกตัดสินคดีเลือกตั้งทุกคนโดยอัตโนมัติ ตามบทบัญญัตินี้มิได้นำหลักการความผิดต่อส่วนตัวมาใช้ ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมที่ไม่ต้องรับผิดทางกฎหมายใน “การกระทำของบุคคลอื่น” ซึ่งตนเองไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ กับการกระทำดังกล่าว และความเสมอภาคเบื้องต้นกฎหมายที่ต้องปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาคกัน แต่และในมาตรา 138 วรรคสาม มิได้กำหนดระยะเวลาตัดสินคดีเลือกตั้งไว้ ดังนั้นจึงเป็นดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะใช้ดุลพินิจตัดสินคดีเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบพรรคนานเท่าใดก็ได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับต่างประเทศที่กำหนดไว้ 5 ปี (ปริญญา เทวานฤมิตรสกุล, 2558)

2. การลงมติในการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ องค์การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญขึ้นอยู่กับระบบกฎหมาย และระบบศาลของแต่ละประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประเทศที่มีศาลรัฐธรรมนูญการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองก็จะอยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐเกาหลีใต้ และประเทศไทย กลุ่มที่ 2 ประเทศที่ไม่มีศาลรัฐธรรมนูญ อำนาจวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองจะตกอยู่กับฝ่ายบริหาร ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส การลงมติในการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองนั้น พบว่า ประเทศไทยใช้เพียงมติเสียง

ข้างมากธรรมดา คือ มีเพียงคะแนนเสียง 4 ต่อ 3 ก็สามารถสั่งยุบพรรคการเมืองได้ ซึ่งต่างจากการลงมติของตุลาการรัฐธรรมนูญในกลุ่มประเทศเดียวกัน ที่ใช้มติเสียงข้างมากเด็ดขาด หรือเสียงข้างมากพิเศษในการสั่งยุบพรรคการเมือง สอดคล้องกับ โกลเมศ ชวัญเมือง อธิบายไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองเปรียบเทียบ, 2555

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กฎหมายของต่างประเทศทั้งในกลุ่มที่มีศาลรัฐธรรมนูญ และไม่มีศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 3 ประเทศนั้น มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเหตุที่จะทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคการเมือง ก็จะเป็นเหตุที่ร้ายแรงถึงขนาดที่มีการทำลายระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย และทำลายประเทศชาติ และมติในการลงคะแนนเสียงของตุลาการรัฐธรรมนูญที่จะตัดสินยุบพรรคการเมืองในกลุ่มประเทศที่มีศาลรัฐธรรมนูญ จะใช้มติเสียงข้างมาเด็ดขาดหรือมติเสียงข้างมากพิเศษ

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในประเทศไทยควรมีการแก้ไขกฎหมายให้คงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้เพียง มาตรา 92 (1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และ (2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเท่านั้น ในส่วนของการลงมติยุบพรรคการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายของต่างประเทศ ควรมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 211 ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญนำหลักการมติเสียงข้างมากเด็ดขาดมาใช้ เพราะการมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นนอกจากจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพแล้ว ยังก่อให้เกิดผลต่าง ๆ กับผู้บริหารพรรคหรือสมาชิกพรรคการเมืองทุกคน เช่น การถูกตัดสิทธิ์การลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวลาหลายปี และยังเป็นการลดทอนความมั่นคงของสถาบันการเมืองไทยอีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาเรื่องการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา จะได้ทราบถึงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ เช่น ในกฎหมายเลือกตั้งมาตรา 138 นั้น คล้ายกับ มาตรา 237 แห่งรัฐธรรมนูญ 2550 แต่มีการจำกัดการกระทำความผิดที่จะถูกตัดสิทธิ์ให้แคบลงจากเดิม ในส่วนของมติศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นยังคงหลักการเดิมคือ ใช้มติเสียงข้างมากธรรมดาที่พบว่าทำให้มีการยุบพรรคได้ง่ายกว่าการยุบพรรคการเมืองของต่างประเทศจึงมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขกฎหมายดังกล่าว ซึ่งเป็นประโยชน์ให้หน่วยงานที่มีอำนาจในการแก้ไขกฎหมายนำข้อมูลการวิจัยไปใช้ในการพิจารณาเสนอแก้ไขกฎหมายได้

สรุป

การกำเนิดของพรรคการเมืองจากทฤษฎีสำคัญ คือ ทฤษฎีสถาบัน และทฤษฎีประวัติศาสตร์และสถานการณ์ และการตัดสินใจวิจัยของตุลาการรัฐธรรมนูญนั้น ก็มาจากแนวคิดหลักการเสียงข้างมากในการตัดสินใจพรรคการเมือง สำหรับประเทศไทยมีเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมืองมี 3 เหตุได้แก่การสิ้นสภาพพรรคการเมืองตามมาตรา 91 การถูกศาลสั่งให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 และการคว่ำพรรคการเมืองตามหมวดที่ 9 ในกฎหมายเลือกตั้งมีประเด็นที่ มาตรา 138 วรรคสาม กรณีที่หัวหน้าพรรคหรือผู้บริหารพรรครู้เห็นว่ามีผู้สมัครทำให้การเลือกตั้งนั้นไม่เป็นไปโดยสุจริตหรือเที่ยงธรรม มาตรา 91 เป็นเหตุที่ไม่ร้ายแรง ส่วนมาตรา 92 เป็นเหตุร้ายแรงเหมือนดังกฎหมายของต่างประเทศ สำหรับมติในการตัดสินใจพรรคการเมืองในต่างประเทศใช้มติเสียงข้างมากเด็ดขาด แต่ประเทศไทยใช้มติเสียงข้างมากธรรมดา ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 211 วรรคสอง จึงทำให้มีการตัดสินใจพรรคการเมืองได้ง่ายกว่ากฎหมายของต่างประเทศ ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขกฎหมายพรรคการเมืองให้คงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้เฉพาะมาตรา 92 ซึ่งเป็นเหตุร้ายแรงและสอดคล้องกับกฎหมายต่างประเทศ และแก้ไข รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 211 วรรคสอง โดยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากพิเศษ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการยุบพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมติเสียงข้างมากธรรมดา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 ควรยกเลิกเหตุสิ้นสภาพพรรคการเมืองตามมาตรา 91 (1) ลดจำนวนสมาชิกขั้นต่ำอันเป็นเหตุสิ้นสภาพตามมาตรา 91 (2) ให้เหลือ 15 คน และต้องกำหนดระยะเวลาการตัดสินใจเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็น 8 ปี
2. ยกเลิกเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 92 (3) – (13) ให้คงไว้เพียง 1) กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และ 2) กระทำการอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเท่านั้น
3. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 1) ต้องมีการแก้ไขเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 138 วรรคสาม พรรคการเมืองจะต้องรับผิดชอบเฉพาะกรณีที่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าการกระทำผิดนั้นเกิดจากการสนับสนุนของพรรค

การเมือง หรือพฤติกรรมที่กระทำผิดนั้นเป็นไปตามการปฏิบัติตามโครงสร้างและวัตถุประสงค์ของพรรคการเมือง หากไม่สามารถพิสูจน์ความผิดตามที่กล่าวมาได้ ให้ความผิดทั้งหมดตกอยู่กับกรรมการพรรคผู้กระทำผิดแต่เพียงผู้เดียว 2) ต้องกำหนดระยะเวลาการตัดสิทธิ์เลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมือง 8 ปี

4. แก้ไขรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา มาตรา 211 วรรคสอง จาก โดยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เปลี่ยนเป็น “โดยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เด็ดขาด”

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการแก้ไข รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 211 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 91 และมาตรา 92 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 138 วรรคสาม โดยควรให้ความสำคัญกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง และมติของศาลรัฐธรรมนูญในการสั่งยุบพรรคการเมือง สำหรับประเด็นในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ บุคคลผู้มีอำนาจในการยื่นคำร้องสั่งให้ยุบพรรคการเมือง ตาม รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 213

เอกสารอ้างอิง

- โกเมศ ขวัญเมือง. (2555). *กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: ภูทับเบิก.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (2554). พัฒนาการของรัฐไทย ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ของการเมืองไทย* หน่วยที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไทยพับลิก้า. (2563, 19 กุมภาพันธ์). *22 ปีศาลรัฐธรรมนูญยุบ 210 พรรค*. สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2563, จาก <https://thaipublica.org/2020/02/thailand-election-2562-85/>
- พัฒนา เรือนใจดี. (2553). *กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2558). *การยุบพรรคการเมืองโดยองค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ. (2550). ยุทธศาสตร์เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐ. *วารสารดำรงราชานุภาพ*, 4(10), 16-27.
- ศุภพรรัตน์ สุขพุ่ม. (2559). *เสียงข้างมากข้างน้อย*. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2563, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?titl>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *พรรคการเมือง*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2563, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>

gold55. (2554). *กำเนิดและวิวัฒนาการของพรรคการเมือง*. สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2563, จาก <http://politicalparty-interestgroup-election.blogspot.com/2011/02/4.html>